

ÜTI 10 sünnipäeva konverents

VÄIKERIIGI VALJAKUITSED SEGASTEL AEGADEL

13.–14. novembril 2025

Tallinna Ülikooli auditooriumis Maximum

TALINNA ÜLIKOOL
Ühiskonnateaduste
instituut

10

ERIK TERK

TLÜ EMERIITPROFESSOR JA PROJEKTIJUHT

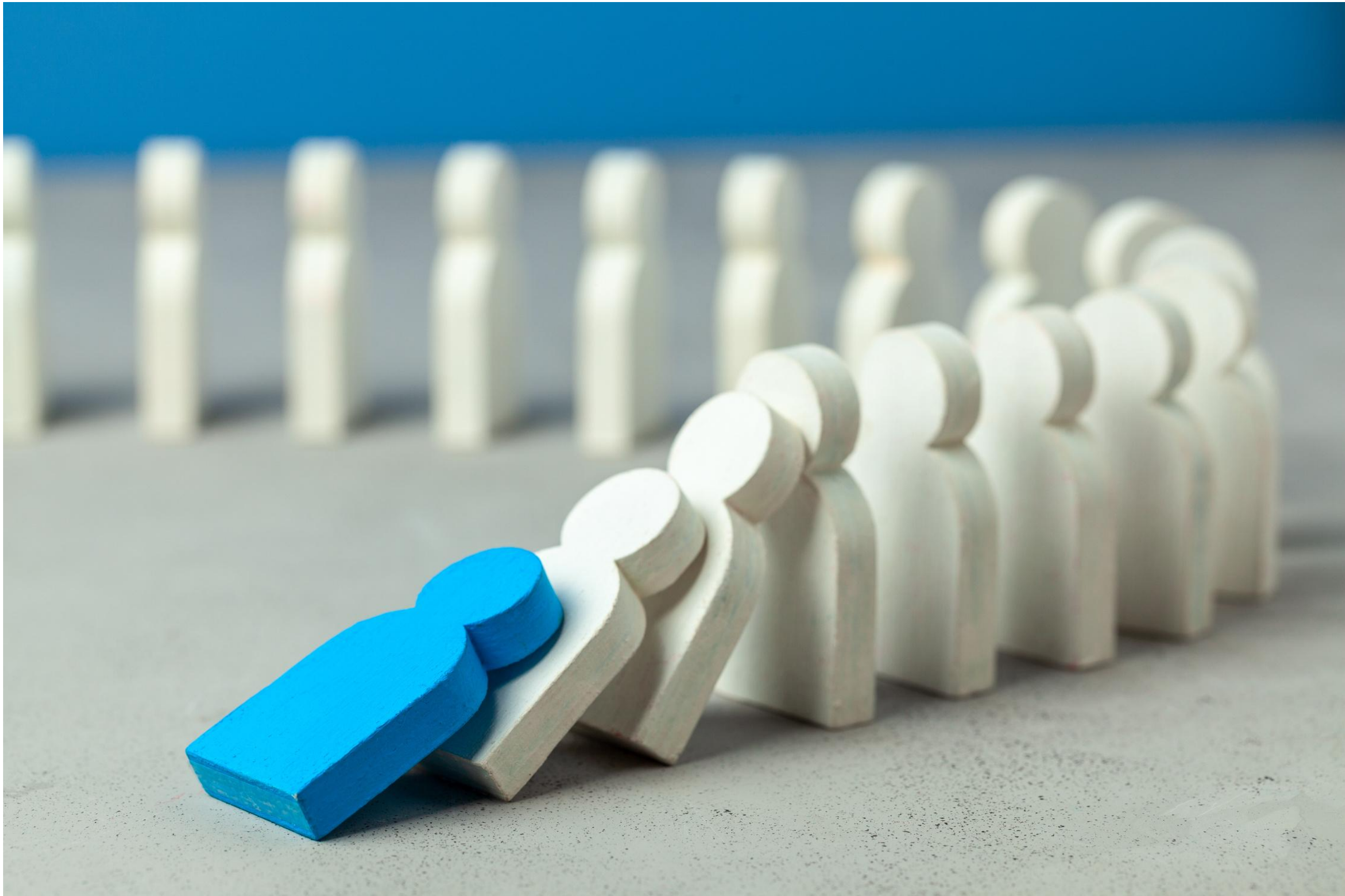
KRIISIDE ENNUSTATAVUSEST JA EESTI RISKIPILDIST

Foonist

- Üha enam väidetakse, et maailm, järelikult ka Eesti, on väljunud senisest, küllalt stabiilsest arengustaadiumist, on liikumas teistsugusesse.
- Milline see uus arengutsükkel võiks olla, on vaid aimatav ja peame arvestama alternatiividega.
- Maailm häälestab end ümber. Endisele lähedase tasakaalu taastumine või uue tasakaalu kiire teke pole lähiperioodil tõenäoline.

Teistsugune tegevuskeskkond

- Oleme sisenenud **kriisitihedasse reaalsusesse**.
- Märksõnu: volatiilsus, kõrge määramatuse aste, keerukus, mittelineaarsus. Vastuoluline, kehvalt arusaadav, habras ja ärevustekitav maailm. Kaskaadefektid, polükriisid (kriiside omavaheline võimendus) jm.
- Selles reaalsuses hakkama saamine eeldab institutsionaalse süsteemi mõnevõrra teistsugust häälestust, inimeste treenimist jm

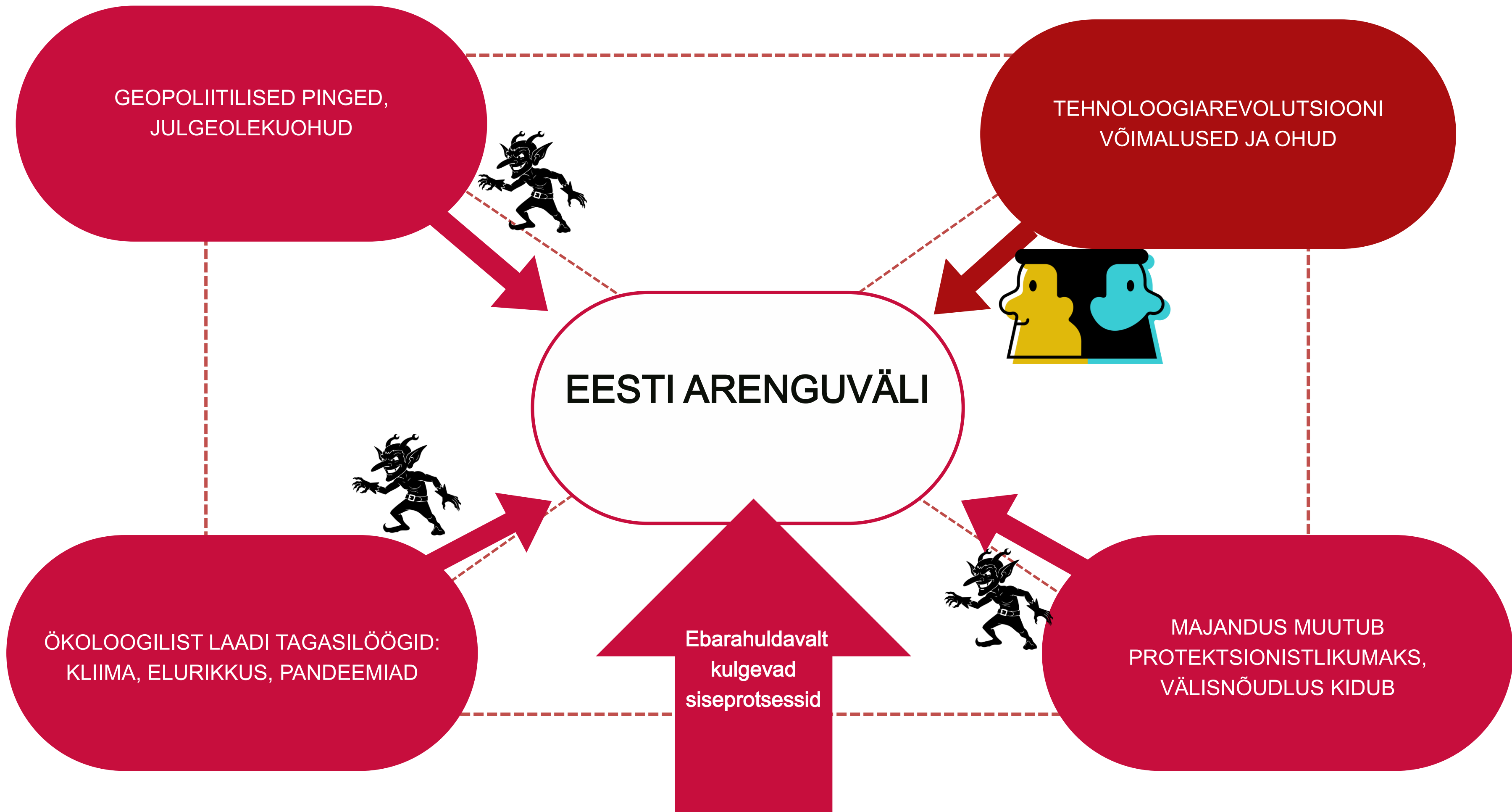

Dilemma

- Kui eeldame, et olulisest kaelatulevatest on enamik niikuinii musta luige tüüpi kriisid, siis saame paremal juhul panustada vaid paindlikkuse hoidmisele, süsteemide lihtsustamisele, kriisivarude ja hädaolukordade abi tagamisele. See maksab aga palju ja pidurdab arengut.
- „Musti luiki“ ei saa välistada, kuid kõik ootamatud kriisid pole veel „mustad luiged“. Palju tallab ringi ka „halle ninasarvikuid“. Neist tulenevad ohud on justkui näha, aga me ignoreerime.

Dilemma (jätk)

- Me ei pruugi suuta ennustada mingi kriisi täpsemat kuju, täpset vallandumise aega ja tema edasihargnemise käiku, aga see ei tähenda, et ta oleks põhimõtteliselt ennustamatu.
- Mis tähendab, et on võimalused kriisi kui mitte ka välistada, siis vähemalt ta kulgu pehmendada.
- Seetõttu on **kriisistsenaariumide koostamine** mõttekas.

„Apokaliüpsise ratsanikega tuleb tegelda korraga“ (Euroopa Komisjoni peateadusnõustajana töötanud akadeemik Maarja Kruusma)

„Me peame sõdima vähemalt kolme „sõda“ korraga ja kõik need võitma. Aga iga „sõda“ neist nõuab erinevaid arusaamu ja väärtusi. Kompromissi saavutamine on siin ülliraske. “ (Saaremaa tohtrist kriisifilosoof Jaanis Prii)

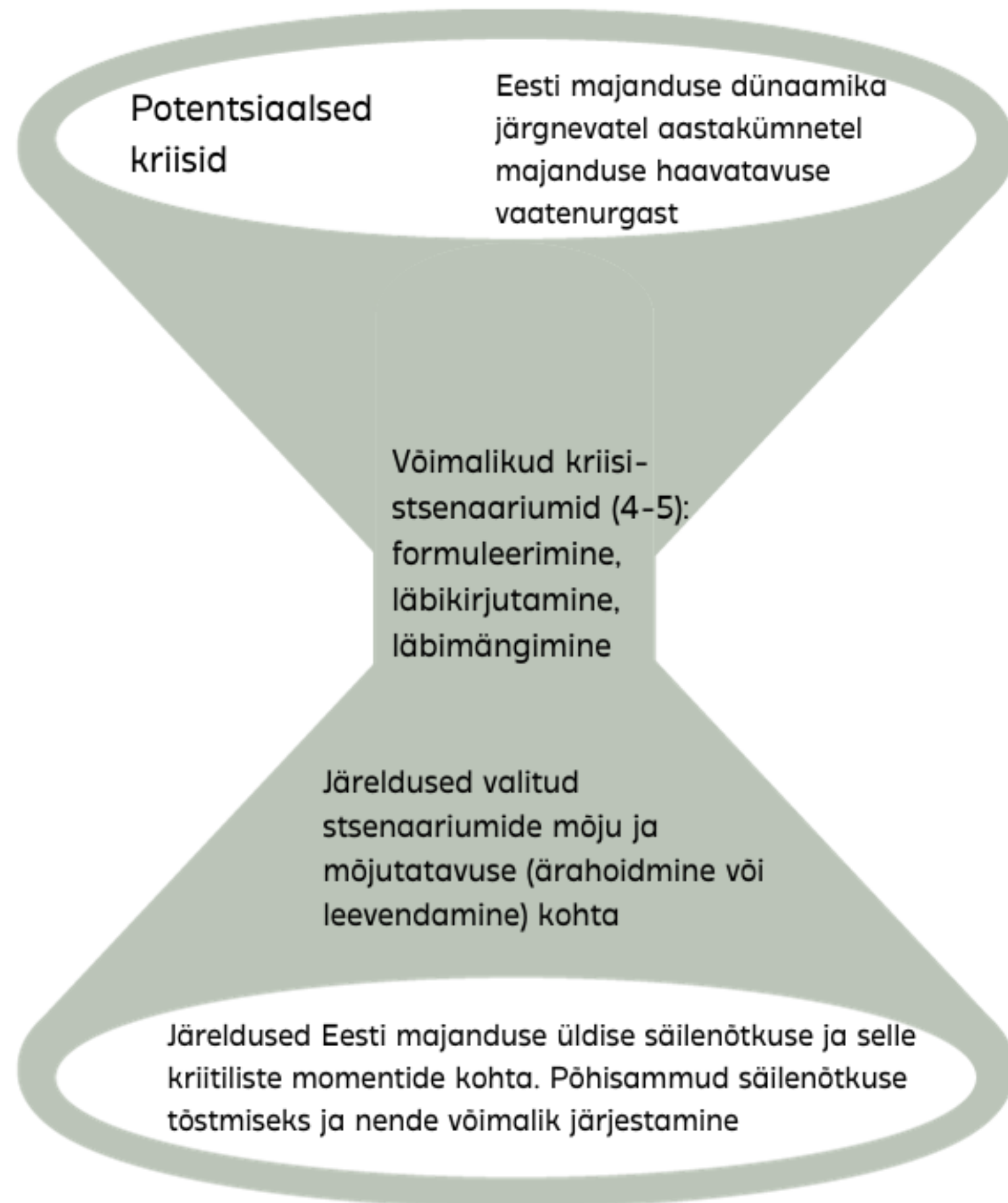

Väline ja sisene

- See, kui tugevalt välismõjud meid kahjustada saavad sõltub suuresti sellest, kas suudame pidurdada Eestisiseste negatiivsete protsesside käiku või neid pöörata. Sealhulgas:
- negatiivne demograafiline areng (sündimus)
- vähene edu venekeelse elanikkonna integreerimisel
- poliitilise protsessi suunitlus strateegilise tähendusega teemadelt pigem emotsionaalset laadi lühiajalisi plusspunkte toovatele
- era- ja avaliku sektori koostöömehhanismide liigne primitiivsus

Eesti võimalike kriisistsenaariumide väljatöötamine ja läbimängimine majandusministeeriumi tellimusel

- Toimus valdavalt 2024. aastal vastava pakkumuskonkursi võitnud Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli ühiskonsortsiumi poolt (tihedas koostöös tellijaga)
- Tallinna Ülikooli poolt olid töö põhitäitjateks Erik Terk , Johanna Vallistu (praegu TTÜ Nurkse Instituudis), Indrek Saar ja Mart Repnau, TÜ poolt Urmas Varblane ja Uku Varblane, nn tuumikgrupi liikmetena veel Raivo Vare ja Heido Vitsur.

Uuringu aja- ja tegevusplaan järgib liivakella loogikat

Ajaraam: detsember 2023 – detsember 2024

Peamised tööloogid:

- I) Majanduse foonistsenaariumide loomine ja makromudel
- II) Kriisistsenaariumide loomine ja läbimängimine, arvutused
- III) Järeldused stsenaariumide mõju ja mõjutatavuse kohta
- IV) Üldjäreldused majanduse säilenõtkuse ja kriitiliste momentide kohta

Protsess arvudes:

- Tegelikult koostasime 7 stsenaariumipaketti
- Sh 21 individuaalset kriisistsenaariumi
- Umbes 60 pikemat intervjuud
- 140 + kaasatud inimest
- 15 seminari+ järelseminare 2025 a algul

Stsenaariumitöö ABC

- # Stsenaariumide koostamine ei ole traditsiooniline teaduslikkusele pretendeeriv prognostika. Mitte kesk- prognoosi tabamine vaid põhimõtteliselt erinevate arenguvõimaluste nägemine .
- # Iga olulisena tunduv ja usutav, ka madala tõenäosusega asjade käik võib väärida stsenaariumit.
- # Kriisistsenaariumiga väljatulek ei tähenda veel kriisi ennustamist (paratamatusena). Pigem aidata kriisi vältida või pehmendada.
- # Eesmärk üritada sünteesida teadlaste teadmisi ja oskusi praktikute taju ja nn kõhutundega.

7 kriisistsenaariumide paketti

Migratsiooniohu stsenaariumid. 4 allsts-it , 2 seotud Venemaaga 2 mitte

Riskistsenaariumid **elektroenergeetikas**. 4 allsts-it : importelektrist suurde sõltuvusse jäämine (2 versiooni), kodumaise tuuleelektri liiga kalliks kujunemine, Venemaa hübriidrännak voolusageduse häirimiseks.

Iduettevõtluse Eestist lahkumise stsenaariumid. Kaks allsts-it: välistööjõusse suhtumise havenemise või üleilmse riskirahastuse ikalduse tõttu

7 kriisistsenaariumide paketti (järg)

Kuusikute hävimise stsenaariumid (kliima soojenemise ja üraskirüüstete tulemusel). 2 stsenaariumit eristuvad ajaperioodilt ja keskselt fookuselt (edu või ebaedu kuusikute hävimise pidurdamisel versus puidutöötlemine ümberorienteerumine kuusepuu vähenemise tingimustes)

Ida-Virumaa kriisistsenaariumid. 2 sts-it: järsem kriis (töökohtade vähenemine tööstuses + madal usaldatavus ja väline õhutamine) ja pikaajalisem laugem kriis (kulminatsioon peale aeglast allakäiku)

7 riskistsenaariumide paketti (järg)

Rahvusvaheliste majanduslike väärtusahelate

ümberkorraldusest või häiritusest tekkida võivad kriisid Eestis. Eri stsen-id tulenevalt sellest, mis tekitab selle Eestisse edasikanduva efekti: Ida-Lääne lõhe (Hiina-USA-ELi kolmnurk), ELi konkurentsivõime langus enda nn ülereguleerimise tõttu, küberrünnaku tagajärjel tekkinud logistiline kaos.

Digiarengutega seotud kriisistsenaariumid: 3 varianti.

Kriiside viiene liigitus

1. **Lihtkriis.** Peale kriisi lõppu algseisund taastub. Selline kriis tavaliselt lühike ja lokaalne.
2. **Järelmõjuga lihtkriis.** Taastumine vaid osaline. Kriis võib olla algul lokaalne, aga järelmõjud võivad laieneda.
3. **Nõrgeneva süsteemi kriis.** Kriis võib välja lüüa süsteemi eri kohtades, kus täpselt raske ennustada. Endise seisundi taastamine süsteemi uuendamata pole mõttekas taotlus, ei peata allakäiku ega uusi kriise.

Kriiside viiene liigitus (järg)

4. Välise põhjusega **laiema struktuurse muutusega kaasnev** kriis.

Muutuva väliskeskkonnaga kohandumise käigus satuvad mingid majandussektorid või sotsiaalsed institutsioonid tugeva löögi alla. Uus tasakaal tervikus eeldab nende modifitseerumist, restruktureerumist.

5. Üleminekustrateegia elluviimise käigus **tekkivad** kriisid. Viime primaarsete kriiside ennetamise eesmärgil läbi mingit suuremat ümberkorraldust, kõrge määramatuse ja kehva mänedžeerimise tõttu tekitame sellega aga uusi kriise.

Miks on taoline liigitus oluline?

Sobilikud kriisiennetusabinõud, kriisiseire ja kriisikäitumine, sh avaliku sektori roll on kõikide siintöödud kriisitüüpide puhul erinevad.

AITÄH!

TALINNA ÜLIKOO
Ühiskonnateaduste
instituut

10